

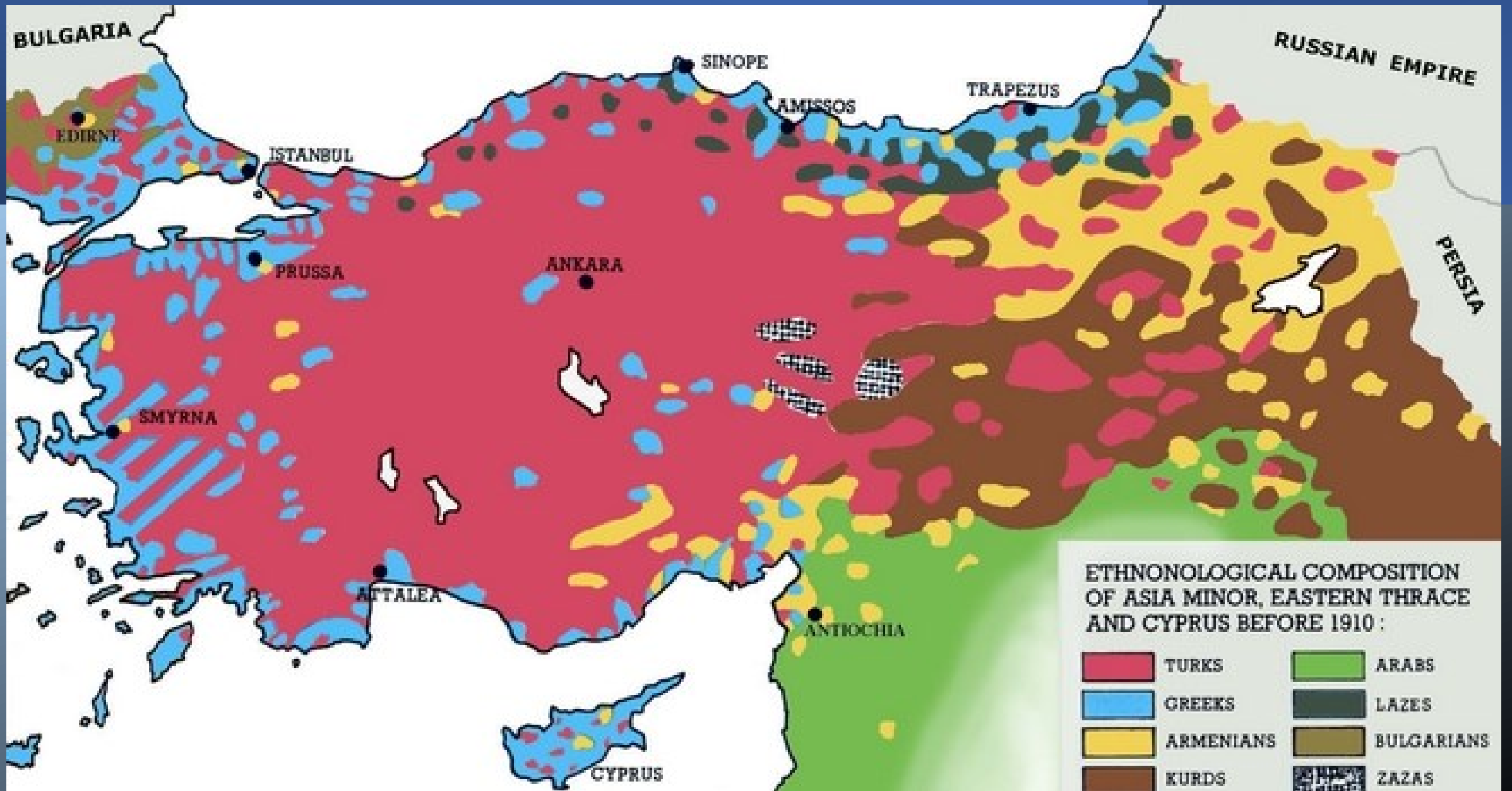
Ενότητα 36

Ο ελληνισμός της δυτικής Μικράς Ασίας και του Πόντου

Για ποιο λόγο μετανάστευσαν πολλοί Έλληνες στη δυτική Μικρά Ασία

Γύρω στα μέσα του 19ου αιώνα, οι μεταρρυθμίσεις του Χάτι Χουμαγιούν (1856, ο Κριμαϊκός πόλεμος έληξε με ήττα της Ρωσίας. Αμέσως μετά, ο σουλτάνος, πιεζόμενος και από τις Δυνάμεις, προχώρησε σε μεταρρυθμίσεις, γνωστές ως Χάτι Χουμαγιούν (1856), με στόχο τη **διασφάλιση της ισότητας όλων των υπηκόων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, ανεξάρτητα από φυλή ή θρήσκευμα.** Έτσι εγκαινιάστηκε μια περίοδος ανάπτυξης του ελληνισμού στην Οθωμανική αυτοκρατορία.) και οι θετικές οικονομικές προοπτικές που υπήρχαν στη Μικρά Ασία έκαναν πολλούς Έλληνες, τόσο από την Ελλάδα όσο και από διάφορες άλλες περιοχές του οθωμανικού κράτους, να μεταναστεύσουν σε αυτή την ιστορική για τον ελληνισμό περιοχή.

Πόσο σημαντική ήταν η παρουσία του Ελληνισμού; (αριθμητικά δεδομένα)

Αν και οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί αποτελούσαν τη μεγάλη πλειονότητα, οι ελληνορθόδοξες κοινότητες, εύπορες και καλά οργανωμένες, είχαν έντονη -και συχνά πρωταγωνιστική- παρουσία. *Εκπροσωπούνταν στις οθωμανικές αρχές από τους επικεφαλής τους, προκρίτους και αρχιερείς.*

Οι Έλληνες αποτελούσαν την πλειονότητα μόνο στην πόλη της Σμύρνης (περίπου 400.000 το 1912), ενώ διέθεταν σημαντική παρουσία, χωρίς να έχουν πληθυσμιακή υπεροχή, και σε ορισμένες άλλες πόλεις (Κυδωνίες-Αϊβαλί, Αϊδίνι, Προύσα).

Οι Έλληνες ασχολούνταν κυρίως με το εμπόριο.

Στη Σμύρνη, εμπορική πύλη για ολόκληρη την Ανατολή, δραστηριοποιούνταν πολλές ελληνικές επιχειρήσεις (εμπορικοί οίκοι, ναυτιλιακές εταιρείες, τράπεζες).

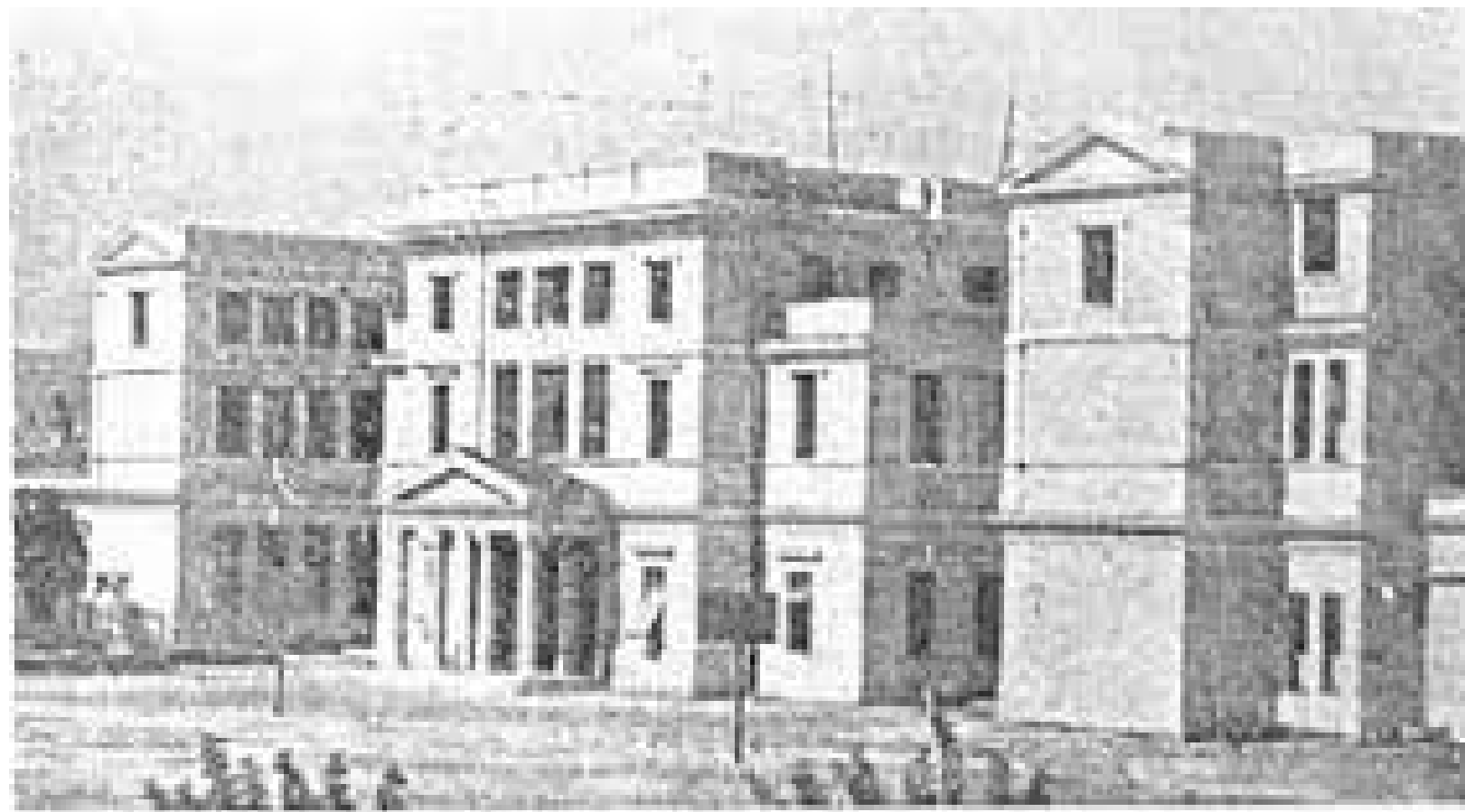

Παράλληλα, λειτουργούσαν πολλά ελληνικά σχολεία (Ευαγγελική Σχολή, Κεντρικό Παρθεναγωγείο, Ομήρειο) και πολιτιστικοί σύλλογοι, ενώ υπήρχαν και αρκετά τυπογραφεία όπου εκδίδονταν ελληνικά βιβλία και εφημερίδες.

Το κεντρικό Παρθενάγωγείο

- 1. Το «Φροντιστήριο» της Τραπεζούντας.

ΣΑΤΥΡΙΚΗ ΡΑΒΔΟΣ.

ΗΤΟΙ ΡΟΙΗΣΙΣ ΔΗΜΩΔΗΣ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΚΟΤΡΟΠΩΝ

ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΝΕΑΝΙΔΩΝ.

ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΣΤΙΚΟΥΡΓΟΥ

ΤΗΣ ΠΟΙΗΤΙΚΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ

Τελύμενα

110

Σ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

Επιδ. βασίλειον τῆς ῥῆσ.

ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΧΕΛΜΗ

Ὁδὸς Ἐργατοῦργατείας—Χωρὸν Ἰδρι,

1877.

Διωγμοί του μικρασιατικού ελληνισμού

Η ενίσχυση του τουρκικού εθνικισμού, ιδίως μετά την επικράτηση των Νεοτούρκων (1908), και η επιδίωξη ισχυρών γερμανικών συμφερόντων (βλέπε ενότητα 29) να κερδίσουν κυρίαρχη θέση στην οθωμανική οικονομία (εκτοπίζοντας τους Έλληνες, τους Αρμένιους και τους Εβραίους) οδήγησαν σε συστηματικούς διωγμούς των ελληνορθόδοξων πληθυσμών από το 1913.

Έτσι, στα χρόνια των βαλκανικών πολέμων και του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου, με το επιχείρημα ότι η παρουσία ελληνικών πληθυσμών θα έθετε σε κίνδυνο τις τουρκικές πόλεις αν δέχονταν ελληνική επίθεση, εκτοπίστηκαν στην ενδοχώρα περίπου 150.000 Έλληνες.

Βασική παράμετρος των διωγμών:

Παράλληλα, οργανώθηκαν τα **τάγματα εργασίας** στα οποία κατατάσσονταν άνδρες πάνω από 45 ετών που οδηγούνταν για αγγαρείες σε λατομεία και δημόσια έργα στο εσωτερικό της χώρας.

Έτσι εξοντώθηκαν εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες της Μικράς Ασίας και του Πόντου, πράγμα που αποτέλεσε **αληθινή τραγωδία** για τον ελληνισμό. Ίδια τύχη είχαν και οι Αρμένιοι.

Καθ' οδόν προς τα τάγματα εργασίας (αμελέταμπουρού)

«Μας είχανε αμπαρωμένους σε βαγόνια που μεταφέρνανε άλογα. Μονάχα μια φορά τη μέρα μας ανοίγανε για να πάμε για σωματική μας ανάγκη. Από 480 άντρες που είχε κείνη η αποστολή, μόνο οι 310 φτάσανε στον προορισμό τους. Οι εκατόν εβδομήντα το σκάσανε στο δρόμο. Η φρουρά - ήταν μόνο δέκα άντρες- έκανε τα στραβά μάτια για να πάρει μπαχτσίσι και να πλιατσικολογήσει τους μπόγους μας. Για κείνους τους φουκαράδες διαβόλους ήταν αναπάντεχος θησαυρός οι πλούσιοι μπόγοι εκατόν εβδομήντα Ελλήνων, όπου η μητρική στοργή και η σελμπεσιά* της απελπισιάς είχανε στοιβάξει ό,τι καλύτερο διαθέτανε τα σπίτια σε ρούχα και σε τρόφιμα. Πόσοι απ' αυτούς που το σκάσανε θα κατορθώνανε να φτάσουνε ζωντανοί στα σπίτια τους!...»

- Δ. Σωτηρίου, Ματωμένα Χώματα, (18η έκδοση), Αθήνα 1982, σ. 102-103.

Ο πρόξενος της Ελλάδας στο Ικόνιο, σε έκθεσή του με ημερομηνία 7 Μαρτίου 1917, έγραψε χαρακτηριστικά για τα τάγματα εργασίας:

«Ο νόμος για την ίδρυση εργατικών ταγμάτων αποκλειστικά από Χριστιανούς καταστρέφει και εξοντώνει βαθμιαία αλλ' ασφαλώς τους Έλληνες της Τουρκίας.

Οι δυστυχείς αυτοί στρατολογούμενοι και κατατασσόμενοι στα εργατικά τάγματα στέλλονται προς διάφορες κατευθύνσεις στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας, από τα παράλια της Μικράς Ασίας και του Ευξείνου Πόντου, στα πέρατα της Βαγδάτης, του Καυκάσου, της Μεσοποταμίας και της Αιγύπτου. Άλλοι μεν για τη κατασκευή στρατιωτικών δρόμων, άλλοι για τη διάνοιξη σηράγγων για το σιδηρόδρομο Βαγδάτης, άλλοι για την καλλιέργεια αγρών κλπ.

Χωρίς κανένα μισθό, κακώς τρεφόμενοι και ενδυόμενοι, εκτιθέμενοι στις καιρικές συνθήκες, στον καυτό ήλιο της Βαγδάτης και στο αφόρητο ψύχος του Καυκάσου. Προσβαλλόμενοι από ασθένειες, πυρετούς, εξανθηματικό τύφο, χολέρα, πεθαίνουν κατά χιλιάδες...».

Το Νούμερο 31328

Ο Ηλίας Βενέζης, στον πρόλογο της Β' έκδοσης, το καλοκαίρι του 1945 γράφει:

Το βιβλίο τούτο είναι γραμμένο με αίμα. Ένας κριτικός του σημείωνε κάποτε για το ύφος του: «Έχει κάτι από τη φονική λαμπρότητα των πολεμικών όπλων, τη φονική λαμπρότητα του αδυσώπητου φωτός». Αλλά εγώ δε μιλώ για το ύφος. Λέω για την καυτή ύλη, για τη σάρκα που στάζει το αίμα της και πλημμυρίζει τις σελίδες του. Για την ανθρώπινη καρδιά που σπαράζει, όχι για την ψυχή. Εδώ μέσα δεν υπάρχει ψυχή, δεν υπάρχει περιθώριο για ταξίδι σε χώρους της μεταφυσικής. Όταν καίγεται έτσι που καίγεται εδώ, με πυρωμένο σίδερο η σάρκα, παντοδύναμη θεότητα υψώνεται αυτή, κι όλα τα άλλα σωπαίνουν. Έχουν να λένε πως κανένας πόνος δεν μπορεί να είναι ισοδύναμος με τον ηθικό πόνο. Αυτά τα λένε οι σοφοί και τα βιβλία. Όμως, αν βγεις στα τρίστρατα και ρωτήσεις τους μάρτυρες, αυτούς που τα κορμιά τους βασανίστηκαν ενώ πάνω τους σαλάγιζε ο θάνατος – και είναι τόσο εύκολο να τους βρεις, η εποχή μας φρόντισε και γέμισε τον κόσμο – αν τους ρωτήσεις, θα μάθεις πως τίποτα, τίποτα δεν υπάρχει πιο βαθύ και πιο ιερό από ένα σώμα που βασανίζεται.

Το βιβλίο τούτο είναι ένα αφιέρωμα σε αυτόν τον πόνο.

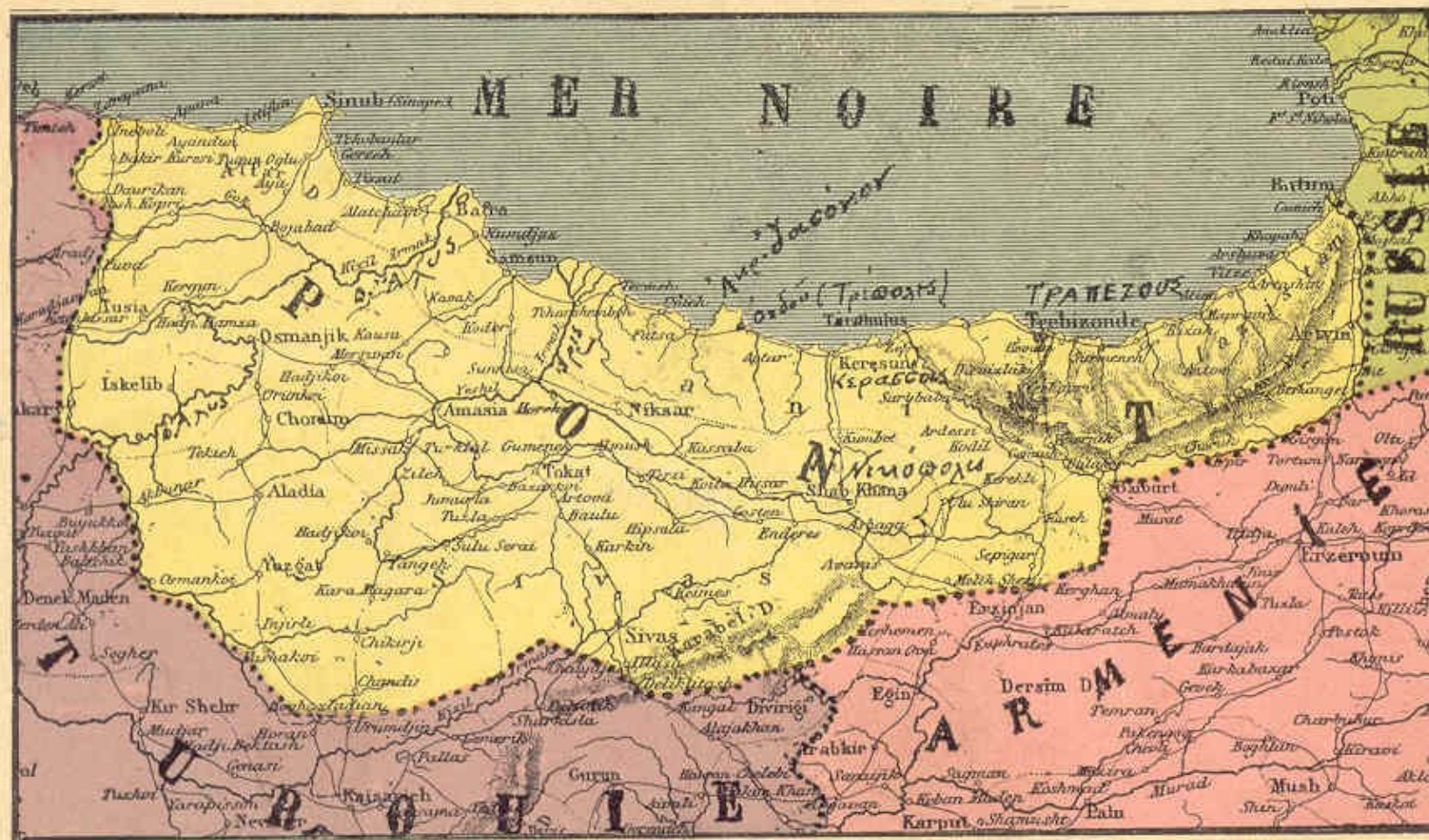
[...] Με είχε πολύ βασανίσει όταν το έγραφα, με είχε αναστατώσει το επίμονο στριφογύρισμα στην πυκνή και φοβερή ύλη της πικρής αυτής ζωής που έπρεπε να πάρει έκφραση. Είχα τότε περάσει πολλές νύχτες που, κυνηγημένος από τους εφιάλτες και τις αναμνήσεις, δεν μπορούσα να βρω καταφύγιο μήτε στον ύπνο. Γι' αυτό, όταν βγήκε πια σε βιβλίο «το νούμερο 31328», δεν τολμούσα, δεν ήθελα να το ξαναδώ – τελοσπάντων η ζωή όταν είσαι γερός και είσαι νέος, έχει τόση δύναμη, σου το επιβάλλει να θέλεις να ξεχνάς.

[...] Έτσι το βιβλίο τούτο – χρονικό μιας βασανισμένης στιγμής της Ελλάδας από τις τόσες – απαγορευμένο χρόνια τώρα από τις λογοκρισίες, έχει το θλιβερό προνόμιο, όπως βγήκε για πρώτη φορά σε μια ώρα παγκόσμιου πένθους, να ξαναβγαίνει τώρα στο τέλος ενός άλλου πολέμου, όταν πάλι το πένθος σκεπάζει τις ρημαγμένες εστίες και τους τάφους των παιδιών, των γυναικών, των γερόντων και της νιότης του κόσμου. Και όπως τότε, πριν από εικοσιένα χρόνια, το «Νούμερο 31328» ήταν η διαμαρτυρία ενός παιδιού εναντίον του πολέμου, μένει πάλι, τώρα, η διαμαρτυρία ενός ανθρώπου».

Η κίνηση αυτονόμησης στον Πόντο

Στα τέλη του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου κι ενώ γινόταν λόγος για την «αυτοδιάθεση των λαών» (βλέπε ενότητα [34](#)), εκδηλώθηκε αυτονομιστική κίνηση των Ελλήνων του Πόντου. Τον Ιανουάριο του 1920 ιδρύθηκε, σε εδάφη που κατοικούσαν Πόντιοι και Αρμένιοι, ομόσπονδο ποντοαρμενικό κράτος, που αναγνωρίστηκε από τη συνθήκη των Σεβρών. Η ζωή του, ωστόσο, υπήρξε σύντομη.

Carte de la République du Pont (Euxin)

Impr. Lembeisis, 140, r. Lamarck, Paris.

Éditée par la Ligue Nationale du Pont (Euxin). - 28, Rue Serpente - Paris

Sèvres, σερβίτσιο τσαγιού, αντίκα από γαλλική πορσελάνη του 19ου αιώνα, ζωγραφισμένα με σμάλτο.

Η Συνθήκη των Σεβρών άντεξε λιγότερο από αυτό το σερβίτσιο....